

М. М. Починкова, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ФІЛОЛОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Починкова М. М.

Проблеми організації самостійної роботи філологічного спрямування для студентів – майбутніх учителів початкових класів

У статті розглянуто питання щодо проблеми організації самостійної роботи філологічного спрямування майбутніх учителів початкових класів. За результатами опитування студентів 1–4 курсів – майбутніх учителів початкових класів – визначено такі проблеми: занадто великий обсяг самостійної роботи та незначна кількість часу, відведеного на її виконання; некоректність формулювань завдань для самостійної роботи; складність завдань для самостійної роботи; недостатня кількість наявної літератури. Крім того, анкетування дало змогу визначити також переваги в організації самостійної роботи філологічного спрямування, серед яких: можливість отримання студентами додаткових балів з дисципліни; можливість набуття нових знань, вироблення умінь і навичок; закріплення вже отриманих знань; розкриття власних творчих можливостей; збагачення професійно спрямованими знаннями, вміннями й навичками.

Ключові слова: самостійна робота, організація самостійної роботи, проблеми організації самостійної роботи, дисципліни філологічного спрямування, майбутні вчителі початкових класів.

Починкова М. М.

Проблемы организации самостоятельной работы филологического направления для студентов – будущих учителей начальных классов

В статье рассмотрены вопросы, касающиеся проблемы организации самостоятельной работы филологического направления для студентов – будущих учителей начальных классов. По результатам опросов студентов 1–4 курсов – будущих учителей начальных классов – определены такие проблемы: слишком большой объем самостоятельной работы и незначительное количество времени, отведенного на ее выполнение; некорректность формулирования заданий для самостоятельной работы; сложность заданий для самостоятельной работы; недостаточное количество литературы для выполнения заданий. Кроме

того, анкетирование дало возможность также выявить преимущества в организации самостоятельной работы филологического направления, среди которых: возможность получения студентами дополнительных баллов по дисциплине; возможность получения новых знаний, умений и навыков; закрепление уже полученных знаний; раскрытие собственных творческих возможностей; обогащение профессионально направленных знаний умений и навыков.

Ключевые слова: самостоятельная работа, организация самостоятельной работы, проблемы организации самостоятельной работы, дисциплины филологического направления, будущие учителя начальных классов.

Зі вступом України в Болонський процес, у систему навчання уведено кредитно-модульну систему навчання, яка, у свою чергу, вимагає винесення значної кількості матеріалу на самостійне вивчення. Перед викладачем постають питання: які теми чи завдання запропонувати для самостійного опрацювання? Який обсяг цього матеріалу? Як перевірити опрацювання самостійної роботи? та ін.

Питанню організації самостійної роботи студентів присвячено праці вітчизняних і зарубіжних педагогів, психологів, методистів: Г. Дьяконова, Ю. Бабанського, Л. Воєводіна, Є. Заїки, В. Загвязинського, І. Зязюна, Т. Ільїна, І. Горлинського, С. Кубіцького, П. Лушина, Г. Соколевської, В. Сухомлинського, В. Шаламова. На сьогодні захищено чимало дисертацій із цієї проблеми (Н. Бойко, О. Василенко, Л. Журавська, Т. Лобода, В. Луценко, Л. Онучак, Г. Романова, М. Сичова, І. Сулим-Карлір, І. Щайдур, І. Шимко, Н. Ягельська).

Значна кількість досліджень, присвячених організації самостійної роботи, свідчить про складність та багатоаспектність питання. Але на сьогодні не визначено особливості організації самостійної роботи філологічного спрямування для студентів – майбутніх учителів початкових класів.

Мета нашої статті полягає у визначенні недоліків і переваг організації самостійної роботи філологічного спрямування за результатами анкетування студентів – майбутніх учителів початкових класів.

Для вирішення поставленої мети ми провели анкетування студентів – майбутніх учителів початкових класів I–IV курсів Інституту педагогіки і психології ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”.

Анкета містила такі запитання:

1. Які курси філологічного спрямування Ви вивчали?
2. Які види завдань було запропоновано для самостійної роботи?
3. Які види завдань Вам сподобалось виконувати більше? Чому?
4. Які види завдань Вам не сподобалось виконувати? Чому?
5. Які труднощі виникали під час виконання самостійної роботи?
6. У чому, на Ваш погляд, полягають недоліки організації самостійної роботи?
7. У чому Ви бачите переваги організації самостійної роботи?
8. Як викладачі перевіряли самостійну роботу?
9. Чи задоволені Ви оцінюванням самостійної роботи?
10. Яким є обсяг самостійної роботи, на Вашу думку?

Відповіді на перші два запитання були однаковими на всіх курсах, представимо їх.

За час навчання студенти спеціальності „Початкова освіта” вивчають такі дисципліни філологічного спрямування: „Сучасна українська мова з практикумом”, „Вступ до мовознавства”, „Сучасна російська мова з практикумом”, „Українська мова (за професійним спрямуванням)”, „Методика викладання української мови”, „Методика викладання російської мови та каліграфія”, „Культура мовлення”.

Основними видами завдань було визначено такі: тести, підготовка відповідей на запитання, підготовка портфолію, виконання вправ, написання рефератів, укладання словників, рецензій, написання есе, творів, резюме, анотацій, створення проектів, підготовка відповідей на запитання (в усній і письмовій формі), укладання планів-конспектів уроків. Серед видів завдань було названо також: конспектування статей, виконання вправ, вивчення правил.

Слід звернути увагу на те, що здебільшого ці завдання необхідно виконувати в письмовій формі.

Розглянемо результати анкетування за курсами.

На запитання „Які види завдань Вам сподобалось виконувати більше? Чому?” 11,11 % студентів першого курсу не дали відповіді. Один респондент зазначив, що йому нічого не сподобалось. 33,33 % зазначили, що їм сподобалось виконувати вправи. Цікавими були такі відповіді: „Словники, більше для себе дізналась”, „Есе, рецензія – тому що можна висловити свою думку, проаналізувати ситуацію”, „Усе сподобалось, тому що розвиває мислення й грамотність”, „Реферат, бо ми шукаємо інформацію і дізнаємося щось нове для себе; есе, бо ми висловлюємо власну думку”. 11,11 % опитаних зазначили, що їм сподобались тестові завдання, оскільки є відповіді і є з чого вибирати. Крім того, назвали такі види, як робота зі словником, підготовка портфолію, написання творів.

На четверте запитання „Які види завдань Вам не сподобалось виконувати? Чому?” 27,77 % респондентів не дали відповіді. На жаль, більшість інших відповідей були без пояснень, студенти просто назвали види робіт, які їм не сподобалось виконувати: підготовка до усного опитування (22,22 %), рецензії (5,55 %), реферати (27,78 %), портфолію (16,67 %). Але були також відповіді з поясненнями, наприклад: „Реферати, бо зavelикий обсяг роботи, важкі теми”.

На п'яте запитання про труднощі під час виконання самостійної роботи лише одна людина відповіла „Труднощів немає”. Проблеми було визначено такі: брак часу (16,67 %); обсяг інформації для обробки зavelикий, а самостійне опрацювання не завжди вдається (5,56 %); важким є пошук інформації (16,67 %); важкі теми, мало потрібних книг, мало літератури (33,33 %). Цікавим було зауваження, що мало літератури й інформації з теми в Інтернеті; важливим для викладачів є висловлення таких зауважень: „Не зрозумілі завдання до самостійної роботи”, „Не зрозумілі вимоги до самостійної роботи” – таких зауважень майже третина (27,78 %). Отже, розробляючи й готуючи

завдання для самостійної роботи для студентів I курсу викладачам необхідно більш коректно й доступно окреслювати вимоги й завдання.

На шосте запитання про недоліки організації самостійної роботи 44,44 % опитуваних дали відповідь, що недоліків немає. Але проблеми в організації все ж було визначено такі: „Великий обсяг завдань” (22,22 %), „Не завжди роз’ясняли, як треба виконувати завдання” (22,22 %), „Мало часу на самостійну роботу” (33,33 %), „Викликали труднощі нові типи завдань” (16,67 %). Як бачимо, здебільшого проблеми полягають не в організації самостійної роботи, а в самоорганізації студентів, які не можуть спланувати витрати часу на навчання й виконання самостійної роботи. Уважаємо, що ці проблеми пов’язані з адаптацією студентів-першокурсників.

Відповідь на сьоме запитання було подано дещо не точно. Студенти визначили позитивні моменти для них в наявності такої форми роботи, як самостійна. Основною її перевагою, на думку студентів, є можливість отримати додаткові бали – 33,33 % респондентів; 11,11 % зазначили, що, виконуючи самостійну роботу, вони привчаються до самоорганізованості; 16,67 % наголосили, що виконання самостійної роботи – це можливість отримати нові знання або вдосконалити набуті. 38,89 % не дали відповіді на запитання.

Перевірку самостійної роботи було здійснено в усній, письмовій формі та за допомогою тестів.

На дев’яте запитання „Чи задоволені Ви оцінюванням самостійної роботи?” позитивну відповідь дали 16,67 % респондентів, відповідь „Ні” дали 27,78 % студентів, неоднозначну відповідь – „Не завжди задоволені” або „Частково незадоволені” – дали 38,89 % студентів – майбутніх учителів початкових класів. 16,67 % студентів зазначили, що вони незадоволені оцінюванням тому, що за самостійну роботу дають мало балів.

38,89 % опитуваних на десяте запитання зазначили, що обсяг самостійної роботи нормальний або достатній; 44,44 % відповіли, що обсяг занадто великий, його треба зменшити; 16,67 % дали рекомендаційні відповіді: „Потрібен менший обсяг і більше завдань для творчого прояву студентів”,

„Потрібен менший обсяг і більша кількість часу на виконання самостійної роботи”, „Чим менше завдань, тим краще, тому що дисциплін багато”. Отже, зважаючи на такі відповіді, можемо припустити, що під час організації самостійної роботи необхідно враховувати міждисциплінарні зв'язки, створювати міждисциплінарні блоки з самостійної роботи.

Представимо відповіді студентів II курсу.

23,07 % не дали відповіді на третє запитання. 38,46 % респондентів відповіли, що їм не сподобалось жодне завдання з самостійної роботи. 7,69 % опитуваних сподобались усі завдання. Однак, були й такі відповіді: „Сподобалось виконувати вправи – ми повторювали вивчений матеріал”; „Сподобалось укласти словник, це легко”, „Конспектувати статті – тому що просто переписували статті”. Як бачимо з останньої відповіді, студенти не достатньо володіють навичками конспектування, а отже, потребують уваги з боку викладачів щодо організації певних видів робіт і точних формулювань завдань.

На четверте запитання 15,38 % респондентів не дали відповіді. 46,15 % опитаних зазначили, що завдань було забагато. 15,38 % опитаних наголосили на тому, що їм не сподобалось виконувати вправи, їх забагато, 15,38 % – що їм не сподобалось вчити правила, оскільки не люблять їх вчити та для цього їм не вистачає часу. Не полюбують конспектувати інформацію 7,69 % студентів.

Відповіді на п'яте запитання анкети студентами другого курсу збігаються з відповідями студентів першого курсу. Не дали відповіді 23,07 % опитаних, 7,69 % зазначили, що труднощів не було, для 15,38 % респондентів проблемою стала відсутність літератури, для 23,07 %, як і для студентів першого курсу, – некоректне формулювання завдань, 23,07 % відповіли, що для них було проблемою вивчення правил, здебільшого ця проблема пов'язана з небажанням їх учити: „Не вчила правила, було ліньки”, „Не хотілося вчити правила” тощо.

Більш точно студенти другого курсу визначили недоліки організації самостійної роботи. На їхню думку, не зовсім доречно розподілено форми роботи, зокрема кількість завдань, які необхідно виконувати в письмовій формі

– усі респонденти відповіли, що „треба було багато писати”. Отже, викладач повинен зважати на організацію самостійної роботи, пропонувати різні види роботи, які б вимагали письмової та усної підготовки.

Студенти другого курсу вбачають більше користі в самостійній роботі, ніж студенти першого курсу. Не дали відповіді на сьоме запитання 30,76 % респондентів, але відповіді інших студентів були такими: „Самостійна робота допомагає краще засвоїти матеріал” (23,07 %), „Самовдосконалення й самостійність” (15,38 %), „Що зробила сама, ще краще запам’ятала” (7,69 %). Важливим є те, що у виконанні самостійної роботи студенти вбачають професійну необхідність: „Це потрібно для подальшої роботи”, „Нам ці знання потрібні для професії” (23,07 %). І, звичайно ж, в організації самостійної роботи студенти вбачають можливість отримати додаткові бали – 7,69 %.

Формою перевірки виконання самостійної роботи філологічного спрямування на другому курсі була перевірка викладачами зошитів. При цьому 100 % студентів повністю задоволені оцінюванням самостійної роботи, на противагу студентам першого курсу, де позитивно оцінили це лише 16,67 %.

Щодо обсягу самостійної роботи, то 84,61 % студентів другого курсу визначили його як завеликий, 15,38 % як нормальний.

Студентам третього курсу найбільше сподобалась дослідницька робота (61,54 %), оскільки вона передбачала пошук цікавої інформації, роботу з літературою, зустрічі з цікавими людьми. Бачать практичну користь у виконанні вправ 15,38 % опитуваних. 15,38 % респондентам до вподоби всі завдання, бо вони „служать для креативного розвитку студента” та „ці знання стануть у нагоді”.

84,62 % студентів не дали відповіді на четверте запитання анкети, і 15,38 % вбачають труднощі в пошуку інформації.

61,54 % студентів не стикаються з труднощами під час виконання самостійної роботи філологічного спрямування. Однак, є такі поодинокі відповіді на запитання про труднощі: „Запам’ятовування й розуміння правил”, „Робота з літературою, бо в бібліотеці не всі книги є”, „Мало часу на

виконання”. Отже, бачимо, що для студентів третього курсу труднощів у виконанні самостійної роботи значно менше, ніж у студентів першого та другого курсів.

На шосте запитання не дали відповіді 30,77 % студентів. 53,85 % виявили один недолік в організації самостійної роботи – це „незрозуміле пояснення до виконання роботи”, 7,69 % наголошують на тому, що „мало часу, оскільки предметів багато, і кожен викладач задає багато роботи”.

Позитивним моментом в організації самостійної роботи філологічного спрямування студенти вбачають можливість отримати нові знання (38,46 %). 7,69 % бачать переваги в „можливості творчо розвиватися”, 7,69 % – „заробити додаткові бали”, 15,38 % – „самоконтроль роботи”. 23,07 % опитуваних не дали відповіді на запитання.

Викладачі перевіряли самостійну роботу у формі індивідуальної бесіди, захисту роботи, презентації. При цьому вважають, що були оцінені справедливо 38,46 % студентів третього курсу, повністю несправедливо – 15,38 %, не завжди справедливо – 38,46 %. Отже, студенти третього курсу до оцінювання самостійної роботи ставляться більш критично, ніж студенти другого курсу.

Однак, студенти третього курсу вважають обсяг самостійної роботи адекватним, як достатній його визначили 23,07 % респондентів, середній – 61,54 %, великий – 7,69 %. Такі показники можуть свідчити про успішну адаптацію студентів до виконання самостійної роботи.

Студенти четвертого курсу дають обґрунтовані розгорнуті відповіді на запитання.

На четвертому курсі студенти віддають перевагу професійно спрямованим завданням (відповіді на третє запитання анкети): „Конспекти статей. Робота над статтями дає змогу мені більше дізнатися інформації, яка буде корисною для подальшої роботи”, „Опрацювання статей. Воно дає змогу ознайомитись із досвідом учителів, методистів, взяти багато для своєї майбутньої роботи” тощо. Студентам четвертого курсу також до вподоби виконання творчих завдань, особливо їх приваблюють такі, де вони можуть

виявити себе: „Найбільше мені подобалось виконувати завдання творчого характеру, тому що вони найбільш цікаві й різноманітні”, „Завдання творчого характеру, вони дозволяють виявити себе”, „Творчі завдання (розробка уроків, написання творів) дають можливість виявляти творчість, висловлювати власні судження, погляди” тощо.

Відповіді на четверте запитання були різними. Одна частина студентів наголосила на тому, що їм не подобається конспектувати статті, оскільки це „даремні витрати часу”, „краще було б виписати головне зі статей”, „конспектування – це безглузде переписування, краще було б укласти анотації на статті”. Отже, студенти четвертого курсу не до кінця розуміють, що таке конспектування матеріалу. Інша частина студентів зазначила, що їм не сподобалось готувати такі завдання, які потребували усної відповіді, оскільки вони не люблять або не можуть говорити. Це викликає серйозні занепокоєння, бо вміння говорити є однією з провідних складових професійної компетенції вчителя початкових класів. Вважаємо за необхідне звернути на це увагу й добирати такі завдання для самостійної роботи, які б вимагали усної підготовки, особливо з методик викладання філологічних дисциплін.

Серед основних труднощів 62,5 % респондентів назвали недостатню кількість наявної літератури та періодичних видань. Для 18,75 % студентів завдання, особливо вправи, виявилися заважкими. На четвертому курсі лише 12,5 % не вистачало часу для виконання самостійної роботи.

Цікавими виявилися відповіді на шосте запитання – 37,5 % зазначили, що їм хотілося б бачити зразки виконання завдань, вправ, розробки конспектів, доречними, на думку студентів, були б методичні рекомендації до виконання самостійної роботи. 31,25 % студентів відзначили значну кількість завдань, забагато теорії й мало практичних завдань. Для 31,25 % студентів недоліків в організації самостійної роботи немає.

Усі студенти відзначили, що самостійна робота є позитивним моментом, бо можна дізнатися багато нового й цікавого, доповнити свої знання тощо.

Наголосили, що зручно, коли завдання з самостійної роботи дають на початку вивчення курсу. Для 12,5 % студентів перевагою є можливість отримання балів.

Перевірку самостійної роботи філологічного спрямування, як уже було зазначено, було здійснено в усній і письмовій формах.

93,75 % студентів повністю задоволені оцінюванням, але висловили побажання збільшити кількість балів за оцінювання самостійної роботи. 6,25 % опитуваних частково задоволені оцінюванням.

37,5 % четвертокурсників вважають обсяг самостійної роботи достатнім. 50 % студентів зазначили, що обсяг занадто великий. 12,5 % вказали на нерівномірність обсягу самостійної роботи з різних дисциплін.

Отже, за результатами анкетування студентів – майбутніх вчителів початкових класів можна виділити такі переваги в організації самостійної роботи філологічного спрямування:

- отримання додаткових балів;
- можливість набуття нових знань, вироблення умінь і навичок;
- закріплення вже отриманих знань;
- розкриття власних творчих можливостей;
- збагачення професійно спрямованими знаннями, вміннями й навичками.

Основним недоліками організації самостійної роботи студенти вбачають такі:

- занадто великий обсяг самостійної роботи та незначна кількість часу, відведеного на виконання самостійної роботи;
- некоректність формулювань завдань для самостійної роботи;
- складність завдань для самостійної роботи;
- недостатня кількість наявної літератури.

Такі результати анкетування заслуговують на увагу викладачів – тих, хто викладає дисциплін філологічного спрямування, і педагогів, психологів, а також потребують комплексного підходу, оскільки ці проблеми пов'язані не тільки з організацією самостійної роботи з боку викладачів-філологів та

методистів, а й з умінням студентів працювати з науковою літературою, з розподілом навчального часу тощо.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в анкетуванні викладачів щодо особливостей організації самостійної роботи філологічного спрямування, визначенні принципів, методів організації самостійної роботи філологічного спрямування студентів – майбутніх учителів початкових класів.

Pochynkova M. M.

Challenges in organizing individual work of philology students – prospective primary school teacher

The article discusses the issues concerning the organization of individual work for philology students, who are to become primary school teachers. On the basis of the questionnaire for the 1st – 4th students of philology the following challenges in regard with the individual work and its organization were determined: an excessive amount of individual tasks and insufficient time allowed for their completion; inaccurate rendering of individual tasks; the complexity of the tasks; inadequate lists of references necessary for the successful fulfillment of the task. Moreover, the questionnaire revealed the advantages in the organization of individual work for philology department students, among them are: the opportunity to get more points for the course and to acquire new knowledge and skills; the consolidation of knowledge mastered; the discovery of students' individual creative abilities; the enrichment of professionally-oriented knowledge and skills. The results of the questionnaire require working out a comprehensive approach to the solution of the problem, the joint action of university professors teaching philology courses, educators, psychologists, methodologists. Apart for the changes in the organization of philology students' individual work, special attention should be paid to the development of skills in the work with the scientific literature, time management, etc.

Key words: independent work, organization of independent work, the problems of organization of independent work, the discipline of philological direction, future teachers of primary classes.

Відомості про автора

Починкова Марія Миколаївна – канд. пед. наук, доцент кафедри філологічних дисциплін ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблеми організації самостійної роботи філологічного спрямування майбутніх учителів початкових класів.

Стаття надійшла до редакції 08.01.13
Прийнято до друку 26.04.13